

Semantično polje božje in človeške ljubezni v Küzmičevem prevodu *Nove zaveze* (1771)

Irena Avsenik Nabergoj

Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta, Inštitut za Sveto pismo, judovstvo in zgodnje krščanstvo, Poljanska cesta 4, SI 1000 Ljubljana; ZRC SAZU, Inštitut za kulturno zgodovino, Novi trg 2, SI 1000 Ljubljana, irena.avsenik-nabergoj@zrc-sazu.si

Prispevek obravnava semantično polje ljubezni v izbranih besedilih Küzmičevega prevoda *Nove zaveze* iz leta 1771: zapoved ljubezni kot največja zapoved (Mt 22,34–40; Mr 12,28–34; Lk 10,25–28), vez ljubezni v vinski trti (Jn 15,1–17), hvalnica ljubezni (1 Kor 13). V metodološkem pogledu predstavlja primerjalno analizo Küzmičevega prevoda v odnosu do grškega izvirnika, latinske Vulgate, Trubarjevega prevoda, Dalmatinove Biblije in Japljevega prevoda ter zadnjega slovenskega prevoda *Nove zaveze* (2010).

Ključne besede: Števan Küzmič, Nova zaveza v starogrškem izvirniku, latinska Vulgata, Nova zaveza v slovenskih prevodih, semantično polje ljubezni

The article deals with the semantic field of love in selected texts of Küzmič's translation of the *New Testament* (NT) from the year 1771: the commandment of love as the greatest commandment (Mt 22:34-40; Mr 12:28-34; Lk 10:25-28); the bond of love in the vine (Jn 15:1-17); and the hymn of love (1 Cor 13). Methodologically, it is a comparative analysis of Küzmič's translation with the Greek original, the Latin Vulgate, Trubar's translation, the Dalmatin's Bible translation, Japelj's translation and the latest Slovene translation of the New Testament (2010).

Keywords: Števan Küzmič, New Testament in the original Greek, Latin Vulgate, New Testament in Slovene translations, semantic field of love

Uvod

Marko Jesenšek (2013: 62–71) je v članku *Trubarjeva in Küzmičeva različica slovenskega knjižnega jezika* pokazal na visoko jezikovno in literarno stopnjo prevoda Küzmičevega prevoda Svetega pisma *Nove zaveze* (*Nouvi Zákon*, 1771). Pomembna Jesenškova ugotovitev je, da je slovenščina do sredine 19. stoletja imela »dvojno normo – Trubar in Küzmič sta ustvarila nadnarečna jezikovna sestava, izhajajoča iz govornega in predknjižnega izročila, središčnih narečij in mestne (pri Trubarju) oz. pokrajinske govorice (pri Küzmiču). Temeljno načelo njune stilistike je bila splošna razumljivost, s preseganjem narečnih posebnosti pa sta svojima jezikoma zagotovila knjižni status ter določila normo in predpis za osrednje- in vzhodnoslovenski knjižni jezik« (Jesenšek 2013: 64). Prevod

Nouvega Zákona je Küzmičevo življenjsko delo in omogoča presojo posebnosti njegovega prevajalskega pristopa po načelih, ki jih upošteva sodobna teorija o prevajanju Svetega pisma.

Vodilni teoriji prevajanja *Svetega pisma*

Prevajanje *Svetega pisma* je kompleksen proces, ki zahteva globoko razumevanje izvornih jezikov in kultur ter občutljivost za ciljni jezik in kulturo. Strokovnjaki si v novejšem obdobju intenzivno izmenjavajo mnenja o pristopih v prevajanju *Svetega pisma*. Uredniki, prevajalci in drugi raziskovalci svoje poglede pogosto opredeljujejo kot zavzemanje za dobeseden ali za »dinamičen« prevod. Dobesedno prevajanje *Svetega pisma* pomeni, da želi prevajalec čim bolj natančno prenesti besede, stavčne strukture in slog izvirnega besedila. Ta pristop ohranja izvirne oblike besedila, tako da vključuje izvirne besedne strukture, leksikalne enote in celo slog. Dinamična ekvivalenca pa si prizadeva, da bi bil prevod bolj razumljiv sodobnim bralcem, tudi če to pomeni odmik od doslednega sledenja izvirnemu besedilu. Cilj je, da bi bralci v prevodnem jeziku doživljali in razumeli besedilo na enak način, kot so ga doživljali in razumeli prvotni bralci. Gre za prevajalski pristop, ki se osredinja na prenos celotnega pomena izvirnega besedila v ciljni jezik, ne da bi se dosledno držal izvirne besedne strukture ali leksikalnih enot.

Leland Ryken (2002: 17–18), ameriški literarni stilist angleške standardne različice *Svetega pisma* (ESV¹ 2001) ter avtor številnih knjig o bibličnem literarnem slogu, na visoki znanstveni ravni predstavlja svojo kritiko prevoda po načelu dinamične ekvivalence in se zavzema za dobesedni prevod *Svetega pisma* po izvirnem besedilu, »ki ohranja natančnost in literarno odličnost velike tradicije angleškega prevajanja Biblije«. Verjame, da je cilj prevajanja *Svetega pisma* pripeljati bralce čim bližje dejanskim besedam, ki so jih napisali sveto-pisemski pisci. Zavzema se za pristop t. i. verbalne ekvivalence, po katerem se vsaka beseda v izvirnem hebrejskem ali grškem besedilu prevede z ekvivalentno angleško besedo ali frazo. Cilj prevajanja *Svetega pisma* je biti transparenten do izvirnega besedila, da bi tako čim bolj jasno videli, kaj so dejansko napisali avtorji *Svetega pisma* (Ryken 2002: 71).

¹ Angleška standardna različica (ESV) se uvršča v klasični tok angleških prevodov *Svetega pisma* v zadnjega pol tisočletja. Izvor tega toka je bila Nova zaveza Williama Tyndala iz leta 1526, njegovo pot pa so zaznamovali prevodi *King James Version* iz leta 1611 (KJV), *English Revised Version* iz leta 1885 (RV), *American Standard Version* iz leta 1901 (ASV) ter *Revised Standard Version* iz let 1952 in 1971 (RSV).

Med letoma 1990 in 1995 je bil v angleščini izdan novi revidirani standardni prevod *New Revised Standard Version* (NRSV), ki je v dobesedni prevod Svetega pisma na osnovi KJV, ene najbolj znanih in vplivnih različic Svetega pisma.² Vse redakcije – RV,³ RSV in NRSV – temeljijo na zvestobi izvirnemu besedilu in so zavezane njegovi literarni odličnosti.⁴

Od tega pristopa se bistveno razlikuje teorija »dinamične ekvivalence«, ki se pri prevajanju Svetega pisma osredinja na odziv bralca na prevedeno besedilo in ne na prevod samih besed in besednih zvez. Poenostavljeno rečeno, dinamična ekvivalenca se v primerjavi z »dobesednim« prevodom pogosto imenuje prevod »misli za mislijo« (Ryken 2002: 13).

Teorijo »dinamične ekvivalence«, znano kot »funkcionalna ekvivalenca«, je sredi 20. stoletja razvil vplivni teoretik Eugene Nida. Verjel je, da je prevajanje tako znanost kot tudi umetnost in da bi morali večji poudarek nameniti kulturnemu kontekstu, pomenu in duhu besedila, namesto njegovemu dobesednemu prevodu. Znana primera tega pristopa med angleškimi protestantskimi prevodi Svetega pisma sta *The Living Bible* iz leta 1971, ki ima v naslovu parafrazo, in prevod *New International Version* (NIV), objavljen leta 1978. Oba prevoda sta doživela pravo zmagoslavje, toda Ryken meni, da njuna priljubljenost ne dokazuje njune superiornosti, ampak inferiornost v primerjavi z večinsko dobesednimi prevodi Svetega pisma. Čeprav je bilo v zadnjih desetletjih veliko bralcev Svetega pisma in znanstvenikov nezadovoljnih s prevlado teorije in prakse dinamične ekvivalence, pa po Rykenovem mnenju nestrinjanja niso predstavili organizirano (Ryken 2002: 16).

Ryken se je proti prevladi prevodov po načelu dinamične ekvivalence boril vse od leta 1978, ko je objavil negativno kritiko »dinamičnega« prevoda NIV. V uvodu knjige *The Word of God* je zapisal:

Vedno sem si prizadeval le za to, da bi določil prava merila za odličnost v prevajanju in da bi prevode ocenjeval po teh merilih. Ko sem svoje iskanje pripeljal do logičnega konca, sem končal tam, kjer si nisem zamislil – z vso srčnostjo sem zagovarjal v bistvu dobesedne prevode v tradiciji *King James Version* in kot kritik dinamične ekvivalence. Ta knjiga predstavlja sadove mojega dela. Pri pisanju sem se zavedal, da se mnogo evangeličanov ne bo strinjalo z mano, vendar to ni omajalo mojega navdušenja nad v osnovi dobesednim angleškim Svetim

² KJV je hitro postala standard za angleško govoreče protestante ter je s svojim tekočim jezikom in ritmično prozo močno vplivala na angleško literaturo.

³ RV je angleška popravljena različica KJV iz konca 19. stoletja.

⁴ NRSV je priljubljena različica Svetega pisma, ki sledi tradicijam KJV in RSV. Nastala je, da bi ohranjala najboljšega iz starejših različic, hkrati pa je vključevala sodobno angleščino. Prevod je tako dobeseden, kot to omogoča upoštevanje starejših besedil, in tako svoboden, kot je potrebno, da je pomen jasen in razumljivi v angleščini.

pismom, ki ohranja natančnost in literarno odličnost velike tradicije angleškega prevajanja Svetega pisma. (Ryken 2002: 17–18)

Vsebinsko kazalo Rykenove knjige nazorno kaže tehtnost vidikov, ki jih obravnava:

- Uvod: Trenutna razprava o prevajanju Svetega pisma
- PRVI DEL: LEKCIJE IZ SPREGLEDANIH VIROV
 - 1 Lekcije iz literature
 - 2 Lekcije iz običajnega diskurza
 - 3 Lekcije iz zgodovine prevajanja
- DRUGI DEL: NAJPOGOSTEJŠE NAPAKE PRI PREVAJANJU
 - 4 Pet zmot o Svetem pismu
 - 5 Sedem zmot o prevajanju
 - 6 Osem zmot o bralcih Svetega pisma
- TRETJI DEL: TEOLOŠKA, ETIČNA IN HERMENEVTIČNA VPRAŠANJA
 - 7 Teologija in etika prevajanja Svetega pisma
 - 8 Prevajanje in hermenevtika
- ČETRTI DEL: SODOBNI PREVODI: PROBLEMI IN NJIHOVO REŠEVANJE
 - 9 Ignoriranje literarnih lastnosti Svetega pisma
 - 10 Zamegljevanje sveta izvirnega besedila
 - 11 Destabilizacija svetopisemskega besedila
 - 12 Redukcionizem
- PETI DEL: MERILA ZA ODLIČNOST ANGLEŠKEGA SVETEGA PISMA
 - 13 Zvestoba besedam izvirnika
 - 14 Učinkovita dikcija: Jasnost, živahnost, konotacija, dvoumnost
 - 15 Spoštovanje načel poezije
 - 16 Učinkovit ritem
 - 17 Vzvišenost in lepota
- ZAKLJUČEK: Kaj naredi najboljši prevod Svetega pisma?
- DODATEK: Brez oblike izgubiš smisel (C. John Collins)

Ryken v sklepnem delu knjige *Kaj naredi najboljši prevod Svetega pisma?* povzema svoje poglede: »V tem sklepu bom poudaril, kaj bi po mojem mnenju moralo biti značilno za angleški prevod Svetega pisma. Na koncu so pomembna načela in ne konkretni svetopisemski prevodi. Ta sklep je povzetek tega, kar sem trdil v knjigi; tu ne poskušam dokazovati svojih stališč.« (Ryken 2002: 287) Prvo Rykenovo načelo je natančnost prevajanja, ki je samoumevno: »Natančnost je kot kvalifikacijski izpit: Prevod mora zadostiti temu merilu, preden je upravičen do kakršne koli nadaljnje obravnave.« (Ryken 2002: 287) Naslednje načelo je

zvestoba besedam izvirnika, »kolikor to dopušča postopek prevajanja. Prevajanje idej ali misli *namesto besed* je logična napaka in jezikovna fantazija. Poleg tega morajo bralci vedeti, kaj Sveto pismo pomeni, preden spoznajo, kaj v njem piše.« (Ryken 2002: 287–288)

Ker je Sveto pismo literarno delo, ki je napisano v različnih literarnih vrstah, zvrsteh in žanrih, je logično, da Ryken kot zelo pomemben kriterij poudarja spoštovanje načela poezije:

Kar tretjina Svetega pisma je pesniška. To velja tako za pesniško obliko, znano kot paralelizem, kot tudi za sam idiom, v katerem se pesniki izražajo. Pesniški idiom je sestavljen iz osnovnih elementov, kot so podoba, metafora, podobnost, personifikacija, aluzija, apostrofa in paradoks. Ti niso omejeni le na pesniške knjige Svetega pisma, temveč se obilno pojavljajo v skoraj celotnem Svetem pismu. Obstaja več razlogov, zakaj mora biti angleški prevod zvest poetičnim delom izvirnika. Za začetek, poezija in govorne figure so tisto, kar so avtorji, ki so jih napisali, nameravali. Spreminjanje tega, kar so napisali, pomeni zanemarjanje avtorskega namena. (Ryken 2002: 292)

To načelo vključuje upoštevanje ritma, dostojanstvo in lepoto izvirnika: »Dober prevod vsebuje dostojanstvo in lepoto, ki ju Sveto pismo ima in si ju zasluži. Ohranja aforistično iskričnost, ki je ena najbolj značilnih lastnosti Svetega pisma. Ohranja vzvišenost, ki je značilna za večino Svetega pisma.« (Ryken 2002: 293) Rykenova sklepna sodba je, da smo danes »od zanesljivega in stabilnega besedila oddaljeni bolj kot kadar koli prej. Edini bralec Svetega pisma, ki ni v zadregi, je tisti, ki se drži le ene različice in se ne sprašuje širše o tem, kaj se dogaja. Angleški bralci Svetega pisma si zaslužijo prevod, ki mu lahko zaupajo in ga občudujejo, ker predstavlja standarde odličnosti in dostojanstva.« (Ryken 2002: 293)

Sveto pismo ima v judovstvu in krščanstvu veliko avtoriteto. Samoumevno je pričakovati, v okviru verskih skupnosti pa tudi zahtevati, da poskušajo prevajalci natančno prevesti Sveto pismo na jezikovni, semantični in literarni ravni. Vsaka napaka ali netočnost v prevodu lahko vpliva na razumevanje in interpretacijo naukov, zato je natančnost pri prevajanju *Svetega pisma* ključnega pomena. Zaradi aktualizacije starozaveznih dogodkov, besedišča in literarnih oblik v Novi zavezi pa so zahteve po zvestobi v prevajanju Nove zaveze še strožje kakor pri prevajanju Stare zaveze. Nova zaveza vsebuje številne reference na Staro zavezo, vključno z dogodki, besediščem in literarnimi oblikami, zato je zelo pomembno, da so prevodi Nove zaveze zvesti izvirniku, saj lahko vsaka napaka ali netočnost v prevodu vpliva na razumevanje teh referenc. Nova zaveza je temeljni del krščanske vere, zato je natančnost pri prevajanju še posebej pomembna. Prevajalci morajo biti zelo previdni, da ohranijo pravilno interpretacijo in kontekst izvirnega besedila. Metoda kristološke aktualizacije Stare zaveze v Novi zavezi omnožča, da nekateri osrednji teološki pojmi v Novi zavezi stopijo v ospredje bolj izrazito kakor v Stari zavezi. To velja predvsem za pojme resnice, sočutja,

ljubezni in zvestobe, ki predstavljajo »najvišjo zapoved« v njenem eksistencialnem pomenu in edinosti.

Najvplivnejša antična prevoda *Svetega pisma*, grška Septuaginta za Staro zavezo in latinska Vulgata za Staro in Novo zavezo, kažeta relativno enotnost v prevajanju temeljnega izvirnega svetopisemskega besedja. Vulgata je med antičnimi prevodi za razvoj evropske duhovne kulture izjemno pomembna, ker gre za prevod s posebno avtoriteto. Glede na Rykenova načela sta oba prevoda zvesta izvirniku, saj sta bila namenjena čim natančnejšemu prenosu pomena izvirnih besedil, hkrati pa vsebujeta tudi učinkovito dikcijo, jasnost in živahnost. Napisana sta v jeziku, ki je bil dostopen in razumljiv ciljni publiki njunega časa. Septuaginta in Vulgata nista popolna in imata omejitve kot vsi drugi prevodi, vendar pa sta pomembno prispevala k razumevanju in širjenju *Svetega pisma* v različnih kulturah in časovnih obdobjih.

Števan Küzmič in njegovi kriteriji pri prevajanju *Nouvega Zákona*

Števan Küzmič, pastor v Šomodski županiji, je prvi prevajalec Svetega pisma Nove zaveze iz stare grščine v slovenščino, tj. v knjižno prekmurščino. Karel Štrekelj (2012)⁵ je v predavanjih med letoma 1899 in 1901 poudaril Küzmičev pomen za razvoj slovenskega jezika in uveljavljanja knjižne prekmurščine:

V osemnajstem stoletju so začeli rabiti v knjigi svoje narečje tudi ogrski Slovenci ali Prekmurci. Kot najstarši književnik slovi Küzmič Števan Šurdanski, ki je bil luteranski predigar v Surdu v Somogyjski stolici, danes že pomadjarjenem kraju. Po Božidarju Raiču v Letopisu 1869, str. 61, je živel Küzmič že med 1600–1700. letom, pa knjige, ki jih je spisal, so bile izdane šele v osemnajstem stoletju, leta 1771. Namreč »Nouvi zákon ali testamentom goszpodna nasega Jezusa Krisztusa zdaj oprvics z Grecskoga na na sztari szlovenszki jezik obrnjeni po Števani Küzmiczi Surdanzskom farani v Halli Saksonskej«. Predgovor je napisal Torkoš Jožef, predigar v Šopronju, ki je pač tudi izdal knjigo. Drugič je bila knjiga tiskana v Požunu 1817. (Štrekelj 2012: 432)

Božidar Raič je v *Letopisu* takole predstavil Števana Küzmiča:

Najstarši prekmurski knjižnik slovi Küzmič Števan Surdanski, bivši luteranski propovednik v Surdu, šomodjke stolice med 1600–1700, ondi se je tisto dobo slovenski govorilo; za rodišče se mu ne ve.

⁵ Štrekljeva literarna zgodovina obsega več kot 1200 strani. Uredil jo je Matija Ogrin. Izšla je leta 2012 pri založbi ZRC SAZU v počastitev 100. obletnice Štrekljeve smrti. Objavljena so njegova predavanja o slovenski literaturi, ki jih je imel na univerzi v Gradcu v štirih semestrih med letoma 1899 in 1901.

V Šurdu pastirjuje prestavil je sv. pismo nove zaveze na slovenski jezik, naslov mu je ta-le: Novi zakon, zdaj oprvič z grčkoga na stári slovenski jezik obrnjeni po Stevan Küzmiči Šurdanskem. Ta knjiga je prvokrat na svetlo dana 1771. 1. v Hali, s predgovorom napisanim po Torkoši Jožefu, propovedniku v Šopronu. Drugi natisk se je ovršil v Požoni 1817. Štámpani s piskmi Belnajevoj Jerbčini. Čudna prikazen v tem delu je, ka je mestoma spolnik posnet po grškem, Premurec ga ne pozna v svojem govoru, in onda še madjarščina gotovo ni toliko delovala na slovenščino, da bi se na njo bil jemal ozir. Ta knjiga je najstárša med dosle znanimi tiskopisi prekmurskimi, služeča za vodilo potlanjim piscem; le toliko so se spametili poznejši knjižniki, ka se je opustil nepotrební spolnik. Slog ovaja, ka Küzmič ni vedel za Dalmatinovo prestavo, takisto Japel za Küzmičevo ne, a prestavljavec novega izdanja slovenskega sv. pisma⁶ ni imel niti duha ne sluha o kakšem Küzmiči, in odtod toliko lagodno delo; pisalo in krpalo se je brez prilične podloge in brez ozira na vzajemno pomoč na svoj kan, o jezikoslovni omiki niti misliti. Da Küzmič ni znal za Dalmatina, ni kvar, kajti več bi si bil v spisu skvaril, nego popravil in olepšal, a nesreča je, ka novejši naši prestavljavci niso vedeli za Küzmiča. (Raič 1869: 61)

Štrekelj je bil prepričan, da je Küzmič prevajal neodvisno od drugih slovenskih prevodov. V predavanju *Ogrski Slovenci* je zapisal, da je Raičeva ugotovitev o njegovi neodvisnosti od Dalmatina ustrezna, držalo naj bi tudi to, da poznejši slovenski prevajalci niso vedeli za Küzmičev prevod, zato nanje ni vplival. Küzmičev prevod je označil za izvrstnega: »Preloga Küzmičeva je naravnost rečeno izvrstna. Tako lepega jezika ni pisal takrat noben slovenski pisatelj.« (Štrekelj 2012: 433) Štrekelj je zavrnil Raičevo trditvi, da je Küzmič ponekod »posnel spolnik (člen) po grškem«, saj da ga »Premurec ne pozna v svojem govoru« (Štrekelj 2012: 432): »Küzmič rabi člen pri določenih adjektivih in tam ga rabi Premurec tako kakor Kranjec, katero tele?, to pitánu.« (Štrekelj 2012: 432)

Anton Breznik je v članku *Literarna tradicija v 'Evangelijih in listih'* (1917) na podlagi natančnih jezikovnih in primerjalnih analiz poročal o svojih ugotovitvah glede virov in drugih del, iz katerih so zajemali najstarejši slovenski prevajalci *Svetega pisma*. Evangelije in liste (od najnovejše ljubljanske in lavantinske izdaje iz leta 1912 do najstarejše Hrenove) je primerjal s prevodi *Svetega pisma* (Krek, britanska družba, Wolf, Japelj, Küzmič, Dalmatin, Trubar) in z viri, ki so jih uporabljali slovenski prevajalci (Luter, Allioli⁷ idr.) ter z grškim izvirnikom, latinsko Vulgato idr.:

Rezultat preiskovanja je ob kratkem ta-le: Vse izdaje evangelijev in listov, izvzemši Dajnkovih v sekovski škofiji (ogrskoslovenskih nisem mogel dobiti, pa so najbrž samostojne, kakor je tudi

⁶ Tu je Raič meril na Wolfovo Sveto pismo, kot navaja že Štrekelj (2012: 432).

⁷ Joseph Franz von Allioli (1793–1873), nemški teolog in prevajalec, je bil znan po prevodu *Svetega pisma* v nemščino, ki je bil prvič objavljen leta 1830. Prevod, ki je bil zelo priljubljen in večkrat ponatisnjen, je temeljil na latinski Vulgati, vendar je upošteval tudi hebrejsko in grško besedilo.

Kūzmičev prevod novega zakona (1771) neodvisen od Dalmatina), so med seboj v zvezi. Vse so nastale iz izdaj ljubljanske škofije in te izvirajo iz prvotne Hrenove izdaje. Vsak prirejevalec se je naslanjal na prejšnjo izdajo evangelijev in listov ali pa na prejšnji prevod sv. pisma. Isto je storil tudi Hren, ki je z malimi izjemami prevzel evangelije in liste iz Dalmatinove »Biblie«. Dalmatin pa je dobesedno, ali bolje, po črki prevel Lutra in uporabljal pri tem Trubarja in nekaj malega tudi [Sebastijana] Krelja in Jurišiča [Jurija Juričiča]. Tako imamo od Trubarja, Dalmatina ter Lutra pa do najnovejših izdaj nepretrgano tradicijo. Isto razmerje nahajamo tudi pri celotnih prevodih sv. pisma – tu govorim le o novem zakonu, toda posamezni poskusi, ki sem jih naredil pri starem zakonu, nam pričajo isto: Japelj je popravljeni Dalmatin, Wolf popravljeni Japelj – Kūzmič je, kakor rečeno, neodvisen od slovenskih predlog – in prevod dr. Kreka v družbi sv. Mohorja se poleg prevoda britanske družbe in ruske izdaje sv. sinoda močno naslanja na Wolfa. (Breznik 1917: 170–171)

Breznik je presojal vse prevode glede na jezikovno tradicijo ter v primerjavi z grškim izvirnikom in latinsko Vulgato:⁸

Tradicija je posebno z jezikovno-formalne strani jako močna. Vsi so večinoma le frazeologično in stilistično izpopolnjevali prejšnje prevode, vsega besedila na podlagi grškega izvirnika in latinske vulgate pa ni nihče izboljšal. Tako je ostalo še iz Dalmatinove biblije mnogo pomanjkljivosti in stvarnih napak, ki so se od pisatelja do pisatelja prepisovale. Ker se je vsak tako tesno oklepal svojega prednika, je tudi slovenski jezik v njih precej zaostal in ne dosega visokega napredka zadnjih 70–80 let. Končno je ob teh okoliščinah tudi umljivo, da ni nihče študiral svetopisemske grščine, katere umevanje se je v zadnjih desetletjih jako poglobilo. (Breznik 1917: 171)

Breznik je v presoji starejših slovenskih prevodov ugotovil, da se je vsak naslednji prevod močno naslanjal na prejšnjega. Nekateri prevajalci so kot vir preveč poudarili izvirnik, čeprav natančna primerjalna jezikovno-slogovna analiza marsikdaj razkrije drugačno podobo. Za Dalmatinov prevod je primerjal s Trubarjevimi:

Trubar je prevajal, kakor je dokazal že Grafenauer, deloma po Lutru, deloma po vulgati, kakor mu je bilo všeč – popoln Lutrovščak v življenju in mišljenju nikoli ni bil in takega se kaže tudi v prevodu –, Dalmatin pa se je suženjsko oklepal Lutra. V uvodu sicer pravi, da je prevajal tako iz izvirnikov in drugih prevodov kakor tudi iz Lutrovega sv. pisma (in tako se o tem še danes sodi, prim. Walter Šmid), ali temu ni tako. Poleg več drugih mest novega zakona sem kolikor toliko natančno primerjal vse nedeljske in prazniške evangelije in liste z grškim izvirnikom in latinsko vulgato ter z Lutrom, pa nisem našel mesta, kjer bi se količkaj videlo, da je Dalmatin rabil ali izvirnik ali vulgato in ne samo Lutra, nasprotno – vse do pičice se ujema samo z Lutrom. To se posebno dobro vidi tam, kjer je pri Dalmatinu kako mesto ravnotako izpuščeno kakor pri Lutru (nekaj mest je še danes izpuščenih, česar ni noben prireditelj evangelijev in sv. pisma opazil!) ali pa dodano (in še danes je mnogo takega, kar bomo iz razprave videli). (Breznik 1971: 171–172)

⁸ Prim. Breznik, Voglar (2014: 383–393).

Vulgata je pomembno vplivala na zgodnje protestantske ali katoliške prevode *Svetega pisma*. Breznik in Štrekelj nista natančneje analizirala *Nouvega Zákona*, ki ga je Küzmič prevedel iz grškega izvirnika.

Za natančnejšo analizo prevajalčevih načel in metode prevajanja sem izbrala odlomke iz evangelijev, ki vsebujejo semantično polje ljubezni kot ključne teme v Novi zavezi. Zanimalo me je, ali je Küzmič sledil pristopu (1) dobesednega prevajanja, ali se je zavzemal za (2) dinamičen način prevajanja, ali pa je (3) svobodno prevajal, tako da je povzel in znova formuliral izvorno besedilo s svojimi besedami. Za izhodišče primerjalne analize Küzmičevega prevoda Nove zaveze služi grški izvirnik, zelo močan vpliv latinske Vulgate v zahodni tradiciji prevajanja *Svetega pisma* pa zahteva tudi primerjavo z latinskim prevodom. Reformatorji so zelo poudarjali pomen prevajanja *Svetega pisma* iz izvirnih jezikov. Primož Trubar in Jurij Dalmatin sta se kljub temu zgledovala po Vulgati, enako tudi katoliški prevajalec Jurij Japelj, Za ugotovitev, ali se je Küzmič opiral na Vulgato ali ne, je potrebno podrobno primerjati njegov prevod z Vulgato in grškim besedilom, zlasti na mestih, kjer se Vulgata razlikuje od izvirnega grškega besedila.

Jožef Smej (2004: 333–334) navaja nekaj primerov, iz katerih je razvidno, da je Števan Küzmič res prevajal iz grškega izvirnika. Na strani 334 npr. primerja prevode Lutra, Dalmatina in Števana Küzmiča za odlomek, ki govori o odzivu Judov na Štefanov govor. Gre za Apd 7,54, ki se v SSP glasi: »Ko so to slišali, so se razsrdili v svojih srcih.« Grški izvirnik se glasi: *Akouontes de taûta diepri-onto taïs kardiais autôn*. Na osnovi pomena grškega glagola *diapriô*, »prepilim, prežagam«, utemeljuje točnost Küzmičevega prevoda: *pre'zagala fzo fze nyim fzcza*. Smej ugotavlja: »Tako radikalnega prevoda menda ni najti drugje, kot je tu pri Š. K. Glagol 'diaprio' pomeni najprej 'z žago prežagam' (tako že pri Platonu) in šele potem 'razsrdim'.« (Smej 2004: 334) O veljavnosti Smejeve analize govori razlaga grške besede »diaprio« v slovarju grškega izvirnika, v katerem je definicija glagola »diaprio«: 1. razžagati ali prerezati na dva dela, razdeliti z žago; 2. biti duševno razžagan, tj. biti razdejan od razdraženosti.⁹

Latinska Vulgata, ki je Smej ne navaja, ima na tem mestu pomensko zelo podoben glagol *disseco* (*audientes autem haec dissecabantur cordibus suis*), ki ga slovar latinske Vulgate prav tako razlaga v prvotnem dobesednem in tudi

⁹ *New Testament Greek Lexicon*: »1. to saw asunder or in two, to divide by a saw / 2. to be sawn through mentally, i.e. to be rent with vexation«. Gl. <https://www.biblestudytools.com/lexicons/greek/nas/diaprio.html> (12. 12. 2023). Tak dvojni pomen ima tudi leksikon *Blue Letter Bible*, ki kot primere rabe navaja Platona, Aristofana, Apostolska dela, mdr. tudi mesto iz Apd 7,54. Gl. <https://www.blueletterbible.org/lexicon/g1282/nasb20/mgnt/0-1/> (12. 12. 2023).

v drugotnem prenesenem pomenu: 1. razkosati; 2. v pasivu: biti prerezan (do srca), Apd 5,33; 7.54.¹⁰

Tudi drugi primeri kažejo na zelo točen prevod v Vulgati. Primerjava med izvirnikom in Vulgato je lahko argument v primerih, ko se kakšno mesto v Vulgati vsebinsko razlikuje od izvirnika, pa je prevajalec sledil eni ali drugi različici. Če bi Smej za primerjavo uporabil tudi prevod v Vulgati, bi bilo njegovo utemeljevanje še bolj prepričljivo. Drugi prevodi, ki jih Smej navaja, so prevzeli drugotni pomen obeh navedenih glagolov: Luter ima: *giengs inen durchs hertz*, Dalmatin: *je nym fhlu fkuzi ferce*.

Za presojo Küzmičevega pristopa in stopnje morebitnega vpliva Vulgate v njegovem prevodu v nadaljevanju predstavljam najpomembnejše odlomke Nove zaveze, ki v središče postavljajo temo ljubezni. Morebiten vpliv Vulgate najlažje preverimo na mestih, na katerih se Vulgata razlikuje od grškega izvirnika. Zaradi prostorske omejenosti lahko predstavim le posamične izmed večjega števila odlomkov, ki sem jih obravnavala. Hkrati bom preverila tudi načela prevajanja v prej navedenih starejših slovenskih prevodih.¹¹

Zapoved ljubezni kot največja zapoved (Mt 22,34–40; Mr 12,28–34; Lk 10,25–28)

Slovita Jezusova razlaga, katera je največja med vsemi zapovedmi, je vključena v vse tri sinoptične evangelije (Matej, Marko, Luka). Nanaša se na dve zapovedi, ki sta po Jezusovem mnenju najpomembnejši: ljubiti Boga z vsem srcem in ljubiti bližnjega kakor samega sebe.

V analizi izbranih odlomkov, ki tematizirajo ljubezen, sledim zaporedju evangelijev v SPJ 2020. Za prikaz Küzmičevega načina prevajanja besedišča ljubezni, zlasti v primerih odmikov od grškega izvirnika, v oklepajih navajam

¹⁰ *Dictionary of the Vulgate New Testament* (ur. Harden): »disseco, i, cut asunder; in pass., be cut (to the heart), A.5,33: 7.54«. Gl. Harden 1921: 38.

¹¹ Za objavo slovenskih prevodov prim. tudi Krašovec, Merše in Rothe 2006. Gre za del monumentalne mednarodne zbirke *Biblia Slavica*, ki je namenjena izdaji faksimilov najstarejših slovanskih in baltskih biblijskih prevodov. Izdaja iz leta 2006 vključuje devet najstarejših slovenskih biblijskih prevodov od skupaj enajstih, ki so izšli med letoma 1555 in 1582, med njimi prevodi Trubarja in Dalmatina.

grški izvirnik (Greek NT)¹² in latinsko Vulgato (Vg),¹³ v komentarjih pa tudi nekatere druge novejšje standardne prevode, zlasti RSV, NRSV in BJ.¹⁴

Izmed analiziranih besedil predstavljam le Matejevo različico (Mt 22,34-40). Najprej si bomo ogledali to besedilo v zadnjem slovenskem prevodu Nove zaveze (SPJ 2010). Ob besedah za ljubezen navajam gr. in lat. različico iz izvirnika in Vulgate. Nato bom preverila Küzmičev prevod istih odlomkov in ob besedah za ljubezen za primerjavo navedla še besede iz Trubarjevega prevoda Nove zaveze: *Ta prvi deil tiga Noviga testamenta* (v nadaljevanju: Trubar 1557), iz Trubarjevega prevoda *Svetiga Pavla ta dva listy htim Corintariem* Svetega (v nadaljevanju: Trubar 1561), iz Dalmatinove Biblije (v nadaljevanju: DalBib 1584) in iz Japljevega prevoda Nove zaveze iz let 1784 do 1786 (v nadaljevanju: Japelj).

Besedilo v Mt 22,34–40

V prikazu besedila iz SPJ 2010 gre za dobeseden prevod iz grškega izvirnika (Greek NT), v Vulgati (Vg) pa odkrivam nekaj odstopanj od izvirnega grškega besedila. V vrstici 37 izvirnik npr. uporablja zaimek *ho* (on) v zvezi *On pa mu je rekel*; v Vulgati je namesto zaimka *on* lastno ime *Jezus*, opazen pa je tudi drugačen besedni red *Rekel mu je Jezus*:

SPJ 2010 (odlomek iz SPJ sta prevedla Maksimilijan Matjaž in Miran Špelič)

³⁴ Ko pa so farizeji slišali, da je saduceje prisilil k molku, so se zbrali na istem kraju. (Greek NT *Hoi de Pharisaioi akousanes hoti ephimōsen tous Saddoukaious synēchthēsan epi to auto*; Vg *Pharisaei autem audientes quod silentium inposuisset Sadducaei convenerunt in unum*).³⁵ Eden izmed njih, učitelj postave, ga je vprašal, da bi ga skušal: ³⁶ »Učitelj, katera zapoved je največja v postavi?« (Greek NT *poia entolē megalē en tō nomō*; Vg *quod est mandatum magnum in lege*).³⁷ Rekel mu je (Greek NT *ho de ephē autō*; Vg *ait illi Iesus*): »Ljubi Gospoda, svojega Boga, z vsem svojim srcem, z vso svojo dušo in z vsem svojim mišljenjem.³⁸ To je največja in prva zapoved (Greek NT *hautē estin hē megalē kai prōtē entolē*; Vg *hoc est maximum et primum mandatum*).³⁹ Druga pa je njej podobna (Greek NT *deutera de homōia autē*; Vg *secundum autem simile est huic*): *Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe*.⁴⁰ Na teh dveh zapovedih stoji vsa postava in preroki.«

¹² Za primerjalno analizo besedil uporabljam vplivno tretjo izdajo grške Nove zaveze Združenih svetopisemskih družb, objavljeno leta 1975.

¹³ Za primerjalno analizo sem uporabila tretjo izdajo Stuttgartske Vulgate, znane tudi kot Weber-Grysonova Vulgata. Gre za kritično izdajo, ki je bila prvič objavljena leta 1969.

¹⁴ *Bible de Jérusalem* (BJ) je francoski prevod Svetega pisma, ki ga je izdala École biblique v Jeruzalemu. Znan je po obsežnih opombah pod črto, ki vsebujejo razlago Svetega pisma.

Nouvi Zákon 1771 (prevedel Števan Küzmič)

³⁴ Gda bi pa Farizeuske csüli; kaj je zatekno vüfzta Szadduceufom: vküp fzo fze fšpravili prouti nyemi. ³⁵ I eden 'znyih právdenik opíta ga fšküsávajoucsi i govorécsi:

³⁶ Vucsíteo, štera je tá velika zapovid vu právdi?

³⁷ Jezus pa ercsé nyemi: *lubi* (Trubar 1557 *Ti imafh lubiti*, DalBib 1584 *ti imafh lubiti*, Japelj *Ti imafh lubiti*) *Gofšpodna Boga tvojega z-czejloga fšrczá tvojega i zcejle duše tvoje, i zcejle moucsi tvoje*

³⁸ Eta je ta prva i velika zapovid.

³⁹ Ta druga je pa prifšpodobna ketoj: *lubi* (Trubar 1557 *ti imafh lubiti*, DalBib 1584 *ti imafh lubiti*, Japelj *Ti imafh lubiti*) *bli'znyega tvojega, liki fšamoga fšebé*. ⁴⁰ Vu etivi dvej zapouvidaj vífží czejla právda i proroczke.

Primerjava med izvirnikom in prevodi kaže, da je Küzmič besedilo v Mt 22,34-40 na splošno prevajal skladno z grškim izvirnikom tako na jezikovni kot tudi na slogovni ravni, pri čemer je v nekaterih primerih iskal rešitve tudi v Vulgati. V vrstici 34 je k besedni zvezi »vkup fzo fze fšpravili« dodal še prislovno določilo kraja: »prouti nyemi«, ki v grškem izvirniku je, ni pa ga v Vulgati (prim. Greek NT *epi to auto*; Vg *convenerunt in unum*). Opazimo, da Küzmič na začetku vrstice 37 sledi Vulgati, saj doda ime Jezus, ki ga v izvirniku ni, imamo pa ga v Vulgati: »Jezus pa ercsé nyemi« (Greek NT *ho de ephē autō*; Vg *ait illi Iesus*). V 38. vrstici Küzmič besedni red izvirnika obrne: »Eta je ta velika i prva zapovid« v »Eta je ta prva i velika zapovid« – kar je drugače tako od izvirnika kot tudi od Vulgate (prim. Greek NT *hautē estin hē megalē kai prōtē entolē*; Vg *hoc est maximum et primum mandatum*).

Besedilo v Mr 12,28–34

SPJ 2010 (odlomek iz SPJ prevedla Maksimilijan Matjaž in Miran Špelič)

²⁸ Pristopil je eden izmed pismoukov, ki je slišal, kako razpravljajo, in videl, da jim je dobro odgovoril, in ga vprašal: »Katera zapoved je prva med vsemi? (Greek NT *epērōtēsen auton, Poia estin entolē prōtē pantōn*; Vg *interrogavit eum quod esset primum omnium mandatum*)«

²⁹ Jezus je odgovoril: »Prva je (Greek NT *apekrithē ho Iēsous hoti Prōtē estin*; Vg *Iesus autem respondit ei quia primum omnium mandatum est*): Poslušaj, Izrael, Gospod, naš Bog, je edini Gospod. ³⁰ Ljubi Gospoda, svojega Boga, iz vsega svojega srca, iz vse svoje duše, z vsem svojim mišljenjem in z vso svojo močjo.

³¹ Druga pa je tale (Greek NT *deutera hautē*; Vg *secundum autem simile illi*): Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe. Večja od teh ni nobena druga zapoved.« ³² In pismouk mu je rekel: »Dobro, učitelj. Po resnici si povedal: *On je edini in ni drugega razen njega*, ³³ in ljubiti njega iz vsega srca, z vsem umom in z vso močjo ter ljubiti bližnjega kakor samega sebe je več kakor vse žgalne daritve in žrtve.« ³⁴ Ko je Jezus videl, da je pametno odgovoril, mu je rekel: »Nisi daleč od Božjega kraljestva.« In nihče si ga ni upal še kaj vprašati.

Nouvi Zákon 1771 (prevedel Števan Küzmič)

²⁸ I prifztoupi eden zpifzácsöv, kí je je pofzlüfao, gda fzo fze ftükili, vidoucsi, kaj nyim je dobro odgouvoro, pítáo ga je: ftera je ta prva vfzej zapovid?

²⁹ Jezus nyemi pa odgovorí: kaj je prva vfzej zapovid; *pofzlüfaj Izrael, Gofzpodin Boug nas, je eden Gofzpoud.*

³⁰ I; lübi (Trubar 1557 Ti imash tui lubiti. DalBib 1584 *Inu ti imafh lubiti. Japelj Inu ti imafh lubiti*) *Gofzpodna Bogá tvojega zcejloga fzrczá tvojega, i zcejle düfe tvoje, i zcejle pámeti tvoje, i zcejle moucsi tvoje.*

³¹ I ta druga je któj prifzpodobna: lübi (Trubar 1557 Ta druga ie leti glih, Ti imash lubiti. DalBib 1584 *Inu ta druga je le tej glih: Ti imafh lubiti. Japelj Inu ta druga je njej enaka: Ti imafh lubiti*) *bliznyega tvojega; kako fzamoga fzebe.* Vékse od eti druge zapovidi nega.

³² I ercsé nyemi te pifzács: dobro, Vucsíteo, ifztino fzi erkao, *kaj je eden Boug, i nejga drugoga zvun nyega.*

³³ I lübiti ga (Trubar 1557 Inu ti imash lubiti. DalBib 1584 *Inu tigaisftiga lubiti. Japelj Inu njega lubiti*) *zcejloga fzrczá i zcejle pámeti i zcejle düfe i zcejle moucsi: i lübiti bli 'znyega* (Trubar 1557 Ti imash lubiti tuiga blishinga. DalBib *inu fvojga blishniga lubiti. Japelj inu lubiti tiga blisniga*), *liki fzamoga fzebe*, je vecs od vfzej gorécsi i ftifani áldovov.

³⁴ I Jezus gda bi ga vido, ka je fzpametno odgouvoro, erkao nyemi je: nej fzi dalecs od králefztva Bo'zega. I nífse ga je nej fzmeo vecs pítati.¹⁵

Nekaj sprememb v primerjavi z grškim izvirnikom je Küzmič napravil tudi v Markovi različici (Mr 12,28–34). Na začetku vrstice 31 Küzmič ne sledi izvrniku, temveč Vulgati, ko doda, da je druga zapoved podobna prvi vseh zapovedi – »któj prifzpodobna« (Greek NT *deutera hautē*; Vg *secundum autem simile illi*). To kaže, da se je med prevajanjem gotovo naslanjal tudi na Vulgato.

Besedilo v Lk 10,25–28

SPJ 2010 (odlomek iz SPJ prevedla Maksimilijan Matjaž in Miran Špelič)

²⁵ Tedaj je vstal neki učitelj postave, in da bi ga skušal, mu je rekel: »Učitelj, kaj naj storim, da prejmem v delež večno življenje?« ²⁶ On pa mu je dejal: »Kaj je zapisano v postavi? Kako bereš?« ²⁷ Ta je odgovoril in rekel: »*Ljubi Gospoda, svojega Boga, iz vsega svojega srca, z vso svojo dušo, z vso svojo močjo in z vsem svojim mišljenjem, in svojega bližnjega kakor samega sebe.*« ²⁸ Rekel mu je: »Prav si odgovoril; to delaj in boš živel.«

Nouvi Zákon 1771 (prevedel Števan Küzmič)

²⁵ I ovo pravdeník níki je gori fztano f'kúsávajoucsi nyega i govorécfi: vucfíteo, ka mi je cfiniti, naj 'zítek vekivecsni öroküjem?

¹⁵ *Slovar stare knjižne prekmurščine* (SSKP) za pojem »ljubezen« uporablja štiri besede: ljubav -i ž; ljubézen -zni ž; ljubénost -i ž; ljubléjnje -a s, ljubljenje (Novak 2014).

²⁶ On pa ercsè nyemi: vu právdi ka je pífzano ? kakda ftés?

²⁷ On pa odgovorécsi velí: *lûbi Gofzpodnoga Bogà tvojega* (Trubar 1557 *Lubi tuiga Gospudi Boga*, DalBib 1584 *Ti imafh Gospuda tvojsa Boga lubiti*, Japelj *Ti imafh lubiti Gospóda tvojsa Bogá*) *zczejloga fžrczá tvojega, i zczejle dufe tvoje, i zczejle moucsi tvoje, i zczejle pámeti: i bli'znyega tvojega, liki fžamoga fzebe*.

²⁸ Ercsé pa nyemi Jezus: prav fzi odgovoro; tak csíni i 'zivo bos.

Primerjava prevodov v vseh treh različicah kaže, da je Küzmič na splošno prevajal skladno z grškim izvirnikom. Njegov prevod je na splošno točen tako na jezikovni kot tudi na slogovni ravni, pri čemer ohranja lepoto slovenskega jezika. Zato presenečajo njegovi zgoraj navedeni posegi v izvirno besedilo, predvsem v Matejevi različici (Mt 22,34–40). Nekaj odmikov od grškega izvirnika opazimo tudi v Markovi različici (12,28–34), v Lukovi različici (Lk 10,25–28) pa ni omembe vrednih odstopanj.

Ugotavljam, da si je Küzmič prizadeval za čim bolj dobeseden prevod Nove zaveze iz grškega izvirnika, pri čemer se je ob iskanju besednih in slogovnih ustreznosti v prekmurskem dialektu zavedal težavnosti pri iskanju ustreznih jezikovnih nians. Ob zavedanju, da noben prevod ne more povsem ujeti vseh odtenkov in pomenov izvirnega jezika, je v iskanju točnosti prevoda, ki bi obenem ohranjal lepoto in zvočnost prekmurskega dialekta, uporabil več različnih prevodov. Na podlagi skopega števila primerjanih odlomkov ni mogoče z gotovostjo reči, v kolikšni meri se je opiral na Vulgato in v kolikšni na grški izvirnik. Zanesljivo pa mu je bila Vulgata poglavitno orodje za trdno in verodostojno primerjavo in je večkrat uporabil njene prevodne rešitve, ki se razlikujejo od grškega izvirnika.

Vez ljubezni v vinski trti (Jn 15,1–17)

Odlomek iz Janezovega evangelija, Jn 15,1–17, vsebuje Jezusove nauke o pomenu ostajanja v njegovi ljubezni. V odlomku se Jezus predstavi kot »resnična vinska trta«, Boga pa predstavi kot »vinogradnika«, ki skrbi za trto (vrstici 1–2). Govori o pomenu ostajanja v njem, da bi lahko rodili sadove (vrstice 3–5), poudarja moč molitve (vrstica 7), pomen ljubezni in poslušnosti njegovim zapovedim (vrstici 9–10) ter govori o največji ljubezni, ki je darovanje življenja za prijatelje (vrstica 13). Učence imenuje prijatelje in ne več služabnike (vrstici 14–15) ter odlomek sklene z zapovedjo ljubezni (vrstica 17). Odlomek sestavlja enoto s povezovanjem podobe vinske trte in mladik (vrstice 1–6) ter razlage, da je to podoba ljubezni med nebeškim Očetom, Jezusom in njegovimi učenci (vrstice 9–17).

Besedilo Jn 15,9–17

Beseda *ljubezen* (*agapē*) v sobesedilu ne izraža v prvi vrsti ljubezenskega čustva, ampak bolj metafizično razmerje med Bogom Očetom, Jezusom in njegovimi učenci. Odlomek se konča z Jezusovo spodbudo, izraženo v neposrednem nagovoru: »To vam naročam, da se ljubite med seboj.« (Jn 15,17), ki se pojavi tudi v 12. vrstici.

SPJ, 2010 (odlomek iz SPJ prevedla Maksimilijan Matjaž in Miran Špelič)

⁹ Kakor je Oče mene ljubil, sem tudi jaz vas ljubil. Ostanite v moji ljubezni (Greek NT *kathōs ēgapēsen me ho patēr, kagō hymās ēgapēsa meinate en tē agapē tē emē*. Vg *sicut dilexit me Pater et ego dilexi vos manete in dilectione mea*). ¹⁰ Če se boste držali mojih zapovedi, boste ostali v moji ljubezni (Greek NT *meneite en tē agapē mou*. Vg *manebitis in dilectione mea*), kakor sem se tudi jaz držal zapovedi svojega Očeta in ostajam v njegovi ljubezni (Greek NT *kai menō a uotō en tē agapē*. Vg *et maneo in eius dilectione*). ¹¹ To sem vam povedal, da bo moje veselje v vas in da bo vaše veselje dopolnjeno. ¹² To je moja zapoved, da se ljubite med seboj, kakor sem vas jaz ljubil (Greek NT *hautē estin hē entolē hē emē hina agapāte allēlous kathōs ēgapēsa hymās*. Vg *Hoc est praeceptum meum ut diligatis invicem sicut dilexi vos*). ¹³ Nihče nima večje ljubezni, kakor je ta, da kdo dá svoje življenje za svoje prijatelje. ¹⁴ Vi ste moji prijatelji, če delate, kar vam naročam. ¹⁵ Ne imenujem vas več služabnike, ker služabnik ne vé, kaj dela njegov gospodar; vas sem imenoval prijatelje, ker sem vam razodel vse, kar sem slišal od svojega Očeta. ¹⁶ Niste vi mene izvolili, ampak sem jaz vas izvolil in vas postavil, da greste in obrodite sad in vaš sad ostane, da vam bo Oče dal, kar koli ga boste prosili v mojem imenu. ¹⁷ To vam naročam, da se ljubite med seboj (Greek NT *taūta entellomai hymīn hina agapāte allēlous*. Vg *Haec mando vobis ut diligatis invicem*).

Vulgata je v tem besedilu točen prevod izvirnika, prav tako zadnji slovenski prevod Svetega pisma (SPJ). Delni odklik od izvirnika pa zasledimo pri Küzmiču, in sicer v rabi besede *ljubezen*:

Nouvi Zákon 1771 (prevedel Števan Küzmič)

⁹ Liki je lübo menē Ocsa: i jafz fšam tak lübo váfz. Ofztante vu mojoj lübénzofzti (Trubar 1557 *Koker ie ta Ozha mene lubil, taku ieft tudi uas lubim. Ostanite uti mui lubefni*. DalBib 1584 *Raunu kakòr mene moj Ozha lubi, taku jeft tudi vas lubim ostanite v teifti moji lubesni. Japelj Kakòr je mene Ozhe lubil, takú fim tudi jeft vafs lubil. Ostaníte v' moji lubesni*).

¹⁰ Csi zapovidi moje bodete zdr'závali, ofztánete vu mojoj lübénzofzti: liki fšam jafz zapovidi mojega Ocsē zdr'zao i ofztánem vu nyegovoj lübénzofzti.

¹¹ Tà fšam gúcsó vām: naj radofzt moja vu vami ofztáne; i radofzt vafa fze fšpuni.

¹² Eta je moja zapovid: naj edendrügoga lübite; liki fšam *jafz* váfz lübo.

¹³ Vékse od ete lübénzofzti niscse nema (Trubar 1557 *Vegshe lubefni niszhe nema, koker ie leta*. DalBib 1584 *Nihzhe néma vekfhe lubesni, kakor je ta*. Japelj *Eno vekfhi lubesèn kakòr je letá, obedèn nima*); liki, csi fdo düfo fšvojo polo'zi za priátele fšvoje.

¹⁴ Ví fzte priátelje moji; csi csiníte; ka vām jafz zapovidávam.

¹⁵ Vecs váfz ne právím fzluge zato: kaj fzluga nezna; ka csiní nyegov Gofzpoud. Váfz fizam pa pravo priátele zato: kaj fizam vfza, ftra fizam csuo od Ocsè mojecha, vám na znánye dáo.

¹⁶ Nej fzte me ví odébrali: nego jafz fizam váfz odébrao, i polztavo fizam váfz; naj idete i fžád prináfate, i fžád vas ofztáne; da, kakoli bodete profzili Oceso vu iméni mojem, dà vám.

¹⁷ Tá vam zapovídam: naj edendrügoga lübite.

Izvirno besedilo za besedo *ljubezen* dosledno uporablja glagol *agapân* in samostalnik *agapē*, ki označuje duhovno ljubezen. Beseda se v krščanstvu uporablja za najvišjo obliko ljubezni ter predstavlja ljubezen Boga do človeka in človeka do Boga, zajema pa tudi ljubezen do sočloveka. Vulgata nima besede *caritas*, ki se v krščanskem kontekstu največkrat uporablja v pomenu duhovne ljubezni oz. ljubezni, ki izhaja iz božje ljubezni. Namesto tega ima povsod sinonimen izraz, samostalnik *dilexio*, ki se v slovenščino prevaja kot *ljubezen*, *ljubeznivost* ali *naklonjenost*; v glagolski obliki *diligere* (*ceniti*, *ljubiti* ali *spoštovati*). Prevodi v romanskih jezikih izhajajo iz latinskega glagola *amare* in samostalnika *amor*, ki se uporablja v različnih kontekstih (npr. *amor est vitae essentia* pomeni *ljubezen je bistvo življenja*; *amor omnibus idem* pomeni *ljubezen do vseh je enaka*, *amor patriae* pomeni *ljubezen do domovine* ali patriotizem; *amor vincit omnia* pomeni *ljubezen vse premaga*). V francoščini sta v prevodih *aimer* in *amour*. Trubar in Japelj za pojem ljubezni vedno in povsod uporabljata le eno besedo, in sicer *lubesen*. Küzmič pa preseneča z enotno rabo glagola *lūbiti*, a s poljubno rabo dveh samostalniških oblik: *lūbezen* in *lūbéznofzt*. Beseda *lūbéznofzt* je iz stare knjižne prekmurščine in se je uporabljala v prekmurskih besedilih 18. in 19. stoletja za besedo *ljubezen*, vzporedno s prekmursko besedo *lūbezen*. Vprašanje je, zakaj je Küzmič za *ljubezen* uporabljal dve različni besedi in ne samo ene, kot je v vseh prevodih Svetega pisma in tudi v izvirniku, in kako je med prekmurskima izrazoma za *ljubezen* razlikoval. Prekmurska beseda *lūbéznofzt* označuje v prvi vrsti *ljubeznivost* in *naklonjenost* v pomenu latinske besede *dilexio*, bi to lahko še potrjevalo dejstvo, da se je Küzmič v prevajanju opiral tudi na Vulgato. Toda natančnejše podrobnosti o tem, kako je uporabljal različne vire pri svojem delu, so zapletene in zahtevajo poglobljeno študijo obsežnejšega gradiva in vseh drugih referenc, ki jih je uporabljal pri svojem prevajalskem delu. Ugotavljam pa, da je Vulgata precej vplivala na Števana Küzmiča, saj je skoraj po pravilu uporabil njene prevodne rešitve, kadar se Vulgata odmika od izvirnika.

Hvalnica ljubezni (1 Kor 13)

Apostol Pavel je ustvaril klasično delo hvalnice ljubezni v njeni univerzalni naravi in vrednosti v 13. poglavju Prvega pisma Korinčanom. Besedilo je tematsko

deljeno na tri dele, ki ponazarjajo odličnost ljubezni (vrstice 1–3), dela ljubezni (vrstice 4–7) in trajnost ljubezni (vrstice 8–13). Himnična narava besedila kaže, da je za Pavla beseda *ljubezen* ključni izraz za odnos med Bogom in ljudmi. Vulgata se ujema z izvirnikom, prav tako zadnji slovenski prevod, Küzmič pa tudi v tem odlomku odstopa z rabo besedja o *ljubezni*.

SPJ 2010 (odlomek 1 Kor 13 iz SPJ prevedla Maksimilijan Matjaž in Miran Špelič)

¹ Če bi govoril človeške in angelske jezike, ljubezni (Greek NT *agapēn*; Vg *caritatem*) pa ne bi imel, sem postal brneč bron ali zveneče cimbele. ² In če bi imel preroštvo in bi poznal vse skrivnosti in vse spoznanje in če bi imel vso vero, tako da bi gore prestavljal, ljubezni pa ne bi imel, nisem nič. ³ In če bi razdal vse svoje imetje in če bi žrtvoval svoje telo, da bi zgorel, ljubezni pa ne bi imel, mi nič ne koristi.

⁴ Ljubezen potrpi, ravna dobrotljivo, ljubezen ne zavida, se ne ponaša, se ne napihuje, ⁵ ne sramoti, ne išče svojega, se ne pusti razdražiti, ne misli hudega, ⁶ ne veseli se krivice, veseli pa se resnice. ⁷ Vse oprosti, vse veruje, vse upa, vse prenese.

⁸ Ljubezen nikoli ne mine. Če pa so preroštva, bodo prenehala; če so jeziki, bodo umolknil; če je spoznanje, bo prešlo. ⁹ Delno namreč spoznavamo in delno prerokujemo. ¹⁰ Ko pa pride to, kar je popolno, bo to, kar je delno, prenehalo. ¹¹ Ko sem bil otrok, sem govoril kakor otrok, mislil kakor otrok, sklepal kakor otrok. Ko sem postal mož, sem opustil to, kar je otroškega. ¹² Zdaj namreč gledamo v zrcalu, nejasno, tedaj pa iz obličja v obličje. Zdaj spoznavam deloma, tedaj pa bom spoznal, kakor sem tudi bil spoznan.

¹³ Za zdaj pa ostajajo vera, upanje, ljubezen (Greek NT *pistis, elpis, agapē*; Vg *fides, spes, caritas*), to troje. Največja od teh pa je ljubezen (Greek NT *agapē*; Vg *caritas*).

Nuovi Zakon 1771 (prevedel Števan Küzmič)

¹ Csi bi zeslovicsánfzkimi i zangyelfzkimi jezikmi gúcsao; lübeznoftzi bi pa nemeo (Trubar 1561 inu bi te Lubefni ne imel. DalBibl 1584 inu bi neimèl lubesni. Japelj lubesni pak bi ne imel); vcisnyen fzam brnécsi med, ali czinkajoucse czimbole.

² I csi mám proroküvanye i znám vfze fzkriwnofzti i vfze znánye i csi mám vfzo vöro tak, da brigè prenáfam, lübeznoftzi pa nemam (Trubar 1561 inu bi Lubesni ne imel. DalBibl 1584 inu bi lubesni neimèl. Japelj lubesni pak bi ne imel); nikaj fzam nej.

³ I csi fziromákom na hráno dám vfza moja poíftva, i csi tà dám tejlo moje, naj zgorim, lübeznoftzi pa nemam (Trubar 1561 tar be te Lubefni ne imel. DalBibl 1584 inu bi lubesni neimèl. Japelj lubesni pak bi ne imel); nikaj mi ne valà.

⁴ Lübeznoftz je trpliva, dobrotivna, lübeznoftz je nej nevoľcséna, lübeznoftz fze ne hváli, ne nadüva fze (Trubar 1561 Ta Lubefan ie terpeslhüa, inu dobrutliua, ta Lubefan nema nyda, ta Lubesan nei preshera. DalBibl 1584 Lubesan je poterpeshliua inu priasniva: Labesan néma nyda, lubesan nej preshera. Japelj Lubeshen je poterpeshliua, je dobrótliva: Lubeshen ny nevoľhliua, ne ravná napèk, ona fe ne napihuje).

⁵ Ne nefküti fze, ne ífcse fšvoja, ne csemeri fze, ne mífzli hüdo.

⁶ Ne radüje fze nad nepravicsnofztyov; radüje fze pa nad ífztinov.

⁷ Vfza zakriva, vfza vörje, vfza vüpa, vfza trpi.

⁸ Lübeznoftz nigdár *zŕczà* vó ne fŕpádne: geto, ali fzo proroküvanya, fze zaprávijo; ali jeziczke, hejnyajo; ali fŕpoznanye, na nikoj prejde.

⁹ Ár ztála fŕpoznamo i ztála proroküjemo.

¹⁰ Gda pa príde popolnoftz: teda, ka je ztála, fze na nikoj fŕprávi.

¹¹ Gda fŕzam dejte bio: liki dejte fŕzam gúcsao, liki dejte fŕzam miŕzlo, liki dejte fŕzam esednüvao: gda fŕzam pa mou'z vcsinyen; tà fŕzam niháo ta dètecsa.

¹² Ár zdaj glédamo, kak vgledali, vu temnoj rejcsi: teda pa od lícza do lícza. Zdaj fŕpoznám ztála: teda pa poznam; kakti fŕzam i jafz fŕpoznani.

¹³ Zdaj pa ofztáne vóra, vüpanye, lübezen eta trouja: naj vékfa je pa totej lübezen (Trubar 1561 Nu fŕdai pag oftano, Vera, Vupane inu ta Lubefán, lete Try, Ampag ta Lubefán ie vmei nimi ner vegshi. DalBib 1584 Nu pak oftanu, Vera, Vupanje, Lubesan, lete try, ali Lubesan je mej nymi ta nar vekŕha. Japelj *Sdaj pak oftanejo vëra, vupanje, lubesën, lete try: Ta vekŕhi pak med njimi je lubesën.*)

V himni ljubezni se beseda *ljubezen* (v izvirniku *agapē*, v Vulgati *caritas*, ne pa *dilexio*, kakor pri Janezu) pojavi petkrat. Angleški prevodi besedo za *ljubezen* dosledno prevajajo z besedo *love*, nemški z besedo *Liebe*, francoski z besedo *charité* ali *amour*. Trubar ima povsod besedo *lubesan*. Japelj ima povsod besedo *lubesën*. Küzmič besedo za *ljubezen* štirikrat prevede z besedo *lübeznoftz*, na koncu (vrstica 13) pa z besedo *lübezen*. Küzmičevo prevajanje ene besede v izvirniku z dvema ustreznicama daje vtis, da z besedo *lübeznoftz* izraža dobrohotnost, z besedo *lübezen* pa univerzalno vrlino ljubezni.

Zaključek

Analiza izbranih odlomkov o *ljubezni* iz Nove zaveze kaže, da latinski prevod večinoma zelo točno prevaja izvirno grško besedilo. Pomembna ugotovitev je, da Vulgata za glagol *agapân* uporablja glagol *diligere* (ne pa *amare*), za samostalnik *agapē* pa večinoma uporablja samostalnik *caritas*, bolj redko samostalnik *dilexio*. V himni ljubezni (1 Kor 13) na primer Vulgata dosledno uporablja samo samostalnik *caritas*, Küzmič pa ne sledi enotni rabi enega samostalnika v grškem izvirniku in v Vulgati, ampak uvaja dve samostalniški obliki: *lübezen* in *lübeznoftz*. Takšne dvojnosti ne najdemo torej niti v izvirniku niti v Vulgati, niti v poznejših prevodih Svetega pisma.

Küzmičeva vzporedna raba dveh besed za eno besedo v izvirniku je v tem korpusu besedil najbolj »izvirna« poteza, ki je z izjemo Vulgate ne najdemo niti v evropskem niti v slovenskem izročilu prevajanja Svetega pisma. Moderni standardni prevodi so za izražanje ljubezni uvedli splošno rabljene besede, ki jih večina prevajalcev uporablja dosledno povsod za grški glagol *agapân* in samostalnik *agapē*: v angleščini imamo *love* / *love*, *beloved*; v nemščini *lieben*

/ *Liebe, Geliebte*; v francoščini *aimer / amour, bien-aimés* itd. Ni jasno, ali je Küzmič poljudno izbiral med dvema besedama, ki ne označujeta enakih pomenov ljubezni, po svoji lastni odločitvi, ali pa ga je k temu spodbudil kdo drug. Zdi se, da je prekmurski besedi razlikoval tako, da je z besedo *lübeznoſzt* izražal dobrohotnost oz. dobrotelost, z besedo *lübezen* pa univerzalno vrlino ljubezni.

Primerjava med prevodi kaže, da vsi v veliki meri dosega ideal odličnosti prevajanja Svetega pisma po kategorijah: zvestoba besedam izvirnika; učinkovita dikcija: jasnost, živahnost; spoštovanje načel poezije; učinkovit ritem; vzvišenost in lepota (Ryken 2002). Prevodi večinoma upoštevajo besedni red izvirnika, večinoma enotno prevajajo stalne besedne zveze in ključne termine ter ohranjajo retorično in slogovno strukturo izvirnika. To pomaga ohranjati natančnost in celovitost prevoda. Odstopanje od kriterija točnega prevajanja je pri vseh dokaj redka izjema.

Presoja poznejših slovenskih prevodov Svetega pisma kaže, da so slovenski prevajalci Svetega pisma vse do danes s ponosom segali po starejših prevodih Svetega pisma. Pri njih niso našli samo posameznih dobrih rešitev za svoj prevod, ampak tudi in predvsem vzornike spoštljivega in odgovornega pristopa v iskanju ustreznih oblik za dragocene vsebine svetopisemskih besedil.

Ideal odličnosti v prevajanju Svetega pisma še najbolj dosega angleški standardni prevodi KJV, RV, RSV, NRSV, ki presenetljivo že približno 400 let dosledno sledijo v prvi vrsti dobrednemu prevajanju izvirnega besedišča in besednega reda, idiomov, sloga in retorike. Med slovenskimi prevodi se je doslej temu idealu najbolj približal zadnji prevod SPJ, ki je rezultat izrecnega prizadevanja odgovornega urednika Jožeta Krašovca, da je treba pri prevajanju upoštevati vse navedene postavke kakovostnega prevajanja Svetega pisma, še zlasti doslednost v prevajanju temeljnega teološkega besedišča, značilnega bibličnega sloga in vzvišenosti biblične retorike. Gre za prevod (SPJ), ki bo tudi prihodnjim rodovom zanesljiva osnova za interpretacijo Svetega pisma.

Okrajšave

BJ 2006. *La Bible de Jérusalem*. Nouvelle édition revue et corrigée. Paris: Les Éditions du Cerf.

ESV 2001. *The Holy Bible: English Standard Version*. Wheaton, IL: Crossway.

Greek NT 1975. *The Greek New Testament*. Uredili Kurt Aland, Matthew Black, Carlo M. Martini, Bruce M. Metzger in Allen Wikgren v sodelovanju z Institute for New Testament Textual Research, Münster/Westphalia. 3. izdaja. New York / London / Edinburgh / Amsterdam // Stuttgart: United Bible Societies.

KJV 2008. *King James Version with Apocrypha*. Oxford: Oxford University Press (Oxford World's Classics).

NIV 1996. *The New International Version with Study Notes and References, Concordance and Maps*. London / Sydney / Auckland: Hodder & Stoughton.

NRSV 1990. *The Holy Bible Containing the Old and New Testaments with the Apocryphal/ Deuterocanonical Books*. New Revised Standard Version. Catholic Edition. Nashville, TN: Thomas Nelson.

RSV 1973. *The Holy Bible: Revised Standard Version*. An Ecumenical edition. New York / Glasgow / London / Toronto / Sydney / Auckland: Collins.

RV 1885. *Revised Version of the Bible*. Oxford: Oxford University Press.

SPJ 2010. *Sveto pismo: Nova zaveza in Psalmi*. Jeruzalemska izdaja. Prevod Maksimilijan Matjaž, Miran Špelič et al. Ur. Jože Krašovec. Ljubljana: Založba Družina in Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani.

SSP 1996. *Sveto pismo Stare in Nove zaveze: Slovenski standardni prevod iz izvirnih jezikov*. Ur. Jože Krašovec. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.

TOB 1977. *Traduction oecuménique de la Bible. Nouveau Testament*. Paris: Les Éditions du Cerf.

Vg 1983. *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem*, adjuvantibus Bonifatio Fischer OSB, Iohanne Gribomont OSB, H. F. D. Sparks, W. Thiele, recensuit et brevi apparatu instruxit Robertus Weber OSB. Editio tertia emendata quam paravit Bonifatius Fischer OSB cum sociis H. I. Frede, Iohanne Gribomont OSB, H. F. D. Sparks, W. Thiele. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.

Literatura

Anton BREZNIK, 1917: Literarna tradicija v »Evangelijih in listih«. *Dom in svet* 30, 170–174, 225–230, 279–284, 333–347.

Anton BREZNIK, VOGLAR, Dušan, 2014: Literarna tradicija v »Evangelijih in listih«. *Stati inu obstatu* 19/20, 383–393.

Jurij DALMATIN, 1584: *Biblia, tu je, vse Svetu pismu, Stariga inu Noviga testamenta / slovenski, tolmazhena, skuzi Juria Dalmatina = Bibel, das ist, die gantze heilige Schrifft: windisch*. – Gedruckt in ... Wittemberg: durch Hans Kraffts Erben. Bohoričica. Faksimilne izdaje München / Ljubljana (1968), Ljubljana v dveh izvedbah (1994).

John Mason HARDEN, 1921: *Dictionary of the Vulgate New Testament*. London, New York: Society of Promoting Christian Knowledge The Macmillan Co.

Jurij JAPELJ (Georgius Japel), Blaž KUMERDEJ (Blasius Kumerdey), ur., 1784–1786: *Svetu pismu noviga testamenta. Id est: Biblia sacra novi testamenti ... / in Slavo-Carniolicum idioma translata per Georgium Japel ... et Blasium Kumerdey ...* – Labaci: typis Joan. Frid. Eger.

Marko JESENŠEK, 2013: *Poglavja iz zgodovine prekmurskega knjižnega jezika*. (Zora 90). Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.

Marko JESENŠEK, 2008–2009: Trubarjeva in Küzmičeva različica slovenskega knjižnega jezika, *Slavistična revija* 56/4 in 57/1, 199–209.

Jože KRAŠOVEC, Majda MERŠE, in Hans ROTHE, 2006: *Matthäus-Evangelium (1555); Paulus, Römerbrief (1560); Paulus-Briefe (1561, 1567); Psalter (1566); Neues Testament (1581–1582) übersetzt von Primož Trubar; Jesus Sirach (1575); Pentateuch (1578); Proverbia (1580) übersetzt von Jurij Dalmatin*. Zv. 1; Kommentare. Zv. 2. (Biblia Slavica. Serie IV: Südslavische Bibeln; Band 3,2: Kommentare). Paderborn / Munich / Vienna / Zürich: Ferdinand Schöningh.

Števan KÜZMIČ, 1771: *Nouvi zákon ali Tetamentom goszpodna nasega Jezusa Krisztusa / zdaj oprvics z grcskoga na sztari szlovenszki jezik obrnyeni po Stevan Küzmicsi Surdánszkom F.* – v Halli Saxonskoj.

Martin LUTHER, 1972: *Die gantze Heilige Schrifft Deudsch*. Wittenberg 1545. München: Rogner & Bernhard.

Vilko NOVAK, 2014: *Slovar stare knjižne prekmurščine* [Elektronski vir]. Izdajatelj Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Ljubljana: Založba ZRC, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. <https://fran.si/137/slovar-stare-knjizne-prekmurscine>

Božidar RAIČ, 1868: Črtice o Prekmurcih in o njihovem govoru. *Národní koledar in letopis Matice Slovenske* 1/2, 53–76.

Božidar RAIČ, 1869: Prekmurski knjižniki pa knjige. *Letopis Matice Slovenske: za leto 1869*. Ur. E. H. Costa. Ljubljana: Matica Slovenska, 57–84.

Eland RYKEN, 2002: *The Word of God in English: Criteria for Excellence in Bible Translation*. Wheaton, IL: Crossway Books.

Jožef SMEJ, 2004: Nouvi zákon Števana Küzmiča (1771) v luči sodobnega ekumenizma. *Bogoslovni vestnik* 64/2, 331–342.

Karel ŠTREKELJ, 2012: *Zgodovina slovenskega slovstva I–II*. Ur. Matija Ogrin. Besedilo za izdajo pripravili in z opombami opremili člani uredniškega odbora Darko Dolinar et al. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. <https://doi.org/10.3986/9789612544317>

Primož TRUBAR, 1557: *Ta pervi deil tiga Noviga testamta*. Tübingen.

Primož TRUBAR, 2017: *Ta evangeli svetiga Matevža 1555; Ta pervi deil tiga Noviga testamta 1557*. Ur. Jonatan Vinkler. (Zbrana dela Primoža Trubarja 12). Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Primož TRUBAR, 2018: *Ta drugi deil tiga Noviga testamta 1560; Svetiga Paula ta dva listy h tim Corintariem inu ta h tim Galatariem 1561; Svetiga Paula lystuvi 1567*. Ur. Jonatan Vinkler. (Zbrana dela Primoža Trubarja 13). Ljubljana: Pedagoški inštitut.

DAS SEMANTISCHE FELD DER GÖTTLICHEN UND MENSCHLICHEN LIEBE IN KŪZMIČS ÜBERSETZUNG DES NEUEN TESTAMENTS (1771)

Zusammenfassung

Der Beitrag befasst sich mit dem semantischen Feld der Liebe in ausgewählten Texten aus der Kūzmičs Übersetzung des Neuen Testaments von 1771: das Gebot der Liebe als höchstes Gebot (Mt 22,34-40; Mk 12,28-34; Lk 10: 25-28); das Band der Liebe im Weinstock (Joh 15,1-17) und das Hohelied der Liebe (1 Kor 13). Der Vergleich der ausgewählten Texte erfolgt mit Bezug auf das griechische Original, die lateinische Vulgata, die Übersetzung von Trubar, die Bibel von Dalmatin, die Übersetzung von Japelj und die letzte slowenische Übersetzung des Neuen Testaments aus dem Jahr 2010 (Jerusalem). Verfolgt wird das Ziel, die Abhängigkeit der Kūzmičs Übersetzung vom griechischen Original, von der lateinischen Vulgata und von der prekmurischen Sprache seiner Zeit zu bestimmen.

Ergebnisse der vergleichenden Analyse weisen darauf hin, dass Kūzmič eine möglichst wörtliche Übersetzung des Neuen Testaments aus dem griechischen Original anstrebte, wobei er, ähnlich wie andere protestantische Autoren, u. a. Primož Trubar, ebenfalls die Vulgata berücksichtigte. Dies lässt sich anhand seiner übersetzerischen Entscheidungen an den Stellen nachvollziehen, an denen die Vulgata vom griechischen Original abweicht. Ein solches Beispiel ist z. B. die Übersetzung der Passage Mt 22, 34-40, in der Kūzmič am Anfang der Zeile 37 der Vulgata folgt, indem er den Namen Jesus hinzufügt, der sonst im Original nicht vorkommt. Auf der Grundlage einiger weniger verglichener Passagen lässt sich zwar nicht mit Sicherheit sagen, inwieweit sich Kūzmič auf die Vulgata verlassen hatte, es wird jedoch deutlich, dass sie als Instanz für einen soliden und authentischen Vergleich verstanden wurde und dass er etliche vom griechischen Original abweichende Vulgata-Übersetzungslösungen auch selbst akzeptiert hatte.

Eine Besonderheit der Übersetzung von Kūzmič stellt die spezifische Wahrnehmung des Begriffs Liebe dar; demnach ist Kūzmič wahrscheinlich der einzige slowenische und ausländische Bibelübersetzer, der dafür zwei verschiedene substantivische Ausdrücke verwendet: *lūbezen* und *lūbeznoft*. Eine solche Doppelheit findet sich weder im Original noch in den späteren Bibelübersetzungen. In der Vulgata kommen für Liebe zwar zwei Wörter vor, *caritas* und *dilexio*, jedoch nicht an denselben Stellen wie bei Kūzmič. Dies weist darauf hin, dass Kūzmič eine wortwörtliche Übersetzung des griechischen Originals nicht konsequent anstrebte. Ob bei Kūzmič die Wahl zwischen zwei Ausdrücken, die für sich genommen nicht genau dieselben Aspekte der Liebe benennen, aus seinem eigenen Antrieb erfolgte oder ob er von jemand anderem dazu veranlasst wurde, lässt sich nicht beantworten. Eine umfassende Analyse der ausgewählten Passagen des Neuen Testaments zur Begrifflichkeit der Liebe zeigt jedoch, dass die lateinische Übersetzung (Vulgata) den griechischen Originaltext größtenteils sehr genau wiedergibt. Daher kann nur eine umfangreichere und detailliertere vergleichende Untersuchung genauer zeigen, inwieweit die Kūzmič-Übersetzung aufgrund ihrer Abhängigkeit von der Vulgata vom griechischen Original abweicht und inwieweit sie sich darüber hinaus von anderen slowenischen und ausländischen Übersetzungen unterscheidet.